

moet hard gewerkt worden. De rantsoenering is . . . zeer behoorlijk . . . Het *Lager* dient verder als voorportaal voor de Duitse gevangenis in Wolfenbüttel . . . In de gevangenis te Wolfenbüttel is Nederlands personeel' (ja: de bewakers die Diepgrond voor Ommen geronseld had!) 'De leiding is uiteraard in Duitse handen. De Nederlandse gevangenen die in Wolfenbüttel hebben vertoefd, worden via Ommen teruggeleid.'¹ Na dit antwoord waren er, althans blijkens de notulen, geen vragen meer, ook niet van Hirschfeld.

Hoe het in Ommen in werkelijkheid toeling (wij komen er in deel 8 op terug), werd slechts enkele weken later in *Het Parool* onthuld:

'De behandeling daar draagt geheel het karakter van mishandeling. De gevangenen worden door uithongering, eindeloze exercities en zware arbeid, maar vooral door ranselen en schoppen dusdanig gekweld, dat het verblijf van enkele maanden een gezonde man tot een wrak maakt. Er zijn reeds erbarmelijke sterfgevallen voorgekomen.

Het is zaak dat alle ambtenaren van opsporing, politie en justitie inzien dat hier geen sprake meer is van . . . straf naar evenredigheid, maar van vernietiging. Deze knuppel-mentaliteit die uit Duitsland reeds algemeen in de politieke sfeer is doorgedrongen, komt nu ook op het gebied van het strafrecht tot ons over. Het is noodzakelijk dat men zich hiertegen verzet en elke medewerking daaraan beschouwt als een te zijner tijd te behandelen vergrijp.'²

'Officieel is bij de betreffende instanties bericht binnengekomen', aldus hetzelfde illegale blad twee weken later (begin oktober),

'dat enige honderden personen, die door de Nederlandse economische rechter veroordeeld waren, naar een concentratiekamp in Duitsland, bij Wolfenbüttel, zijn vervoerd en dat negentien van deze personen zijn vermoord; een tachtigtal zwaar mishandelden is wederom naar Ommen teruggevoerd, waar drie personen de dag na aankomst aan de ondergane mishandelingen zijn bezweken. Bij dit officiële bericht wordt voorts nog verteld dat Nederlandse SS-lieden de mishandelingen in het concentratiekamp Wolfenbüttel verrichtten en wel op zo'n walgelijke wijze dat de bevolking in dit plaatsje schande spreekt van 'die Henker aus Holland'.³

Hoeveel lezers deze beide artikelen onder ogen kregen, valt niet te schatten – misschien minder dan in een vroegere fase van de geschiedenis van *Het Parool* het geval zou zijn geweest. In de herfst van '42 kostte het immers mr. C. H. de Groot heel veel moeite om geheel alleen de productie van het

¹ Csg: Notulen, 3 sept. 1942. ² *Het Parool*, 43 (25 sept. 1942), p. 5. ³ A.v., 44 (9 okt. 1942), p. 6.